

Elke Brems, Hugo Brems, Dirk de Geest en Eveline Vanfraussen (red.), *Achter de verhalen. Over de Nederlandse literatuur van de twintigste eeuw.* Leuven: Peeters, 2007. – 383 pp. ISBN 978 90 429 1951 8.

Op 15, 16 en 17 maart 2006 organiseerde de sub-faculteit Nederlandse Literatuurstudie aan de KU te Leuven het symposium 'Achter de verhalen. De Nederlandse literatuur van de twintigste eeuw'. In de in 2007 bij Peeters verschenen bundel *Achter de verhalen. Over de Nederlandse literatuur van de twintigste eeuw* zijn bewerkte versies van bijdragen aan dit door velen als uitermate succesvol ervaren symposium te vinden. Succesvol, omdat 'Achter de verhalen', in maart 2008, een vervolg kreeg aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Het symposium groeide uit tot een tweejaarlijks treffen van neerlandici (intra en extra muros) en zal in 2010 weer worden georganiseerd, dan in Gent. Uitgangspunt van de symposia is enerzijds reflectie op actuele internationale theorievorming en anderzijds presentatie van lopend onderzoek binnen het vakgebied in binnen- en buitenland.

Achter de verhalen. Over de Nederlandse literatuur van de twintigste eeuw verscheen onder redactie van het organiserend comité van de eerste editie van het gelijknamige symposium: Elke Brems, Hugo Brems, Dirk de Geest en Eveline Vanfraussen. In de bundel staan vijfentwintig bijdragen, ondergebracht in twee delen. Het eerste deel bevat stukken over 'periodisering en categorisering' en het tweede deel bevat bijdragen over auteur, oeuvre en tekst. Beide delen zijn min of meer chronologisch ingericht. Na een algemene inleiding van Elke Brems opent het boek met een bijdrage van Hugo Brems over dilemma's waar hij, bij het schrijven aan *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*, mee werd geconfronteerd.

De bijdragen die op het stuk van Brems volgen gaan, net als het stuk van Brems zelf, voor een belangrijk deel over de problematische kanten van literatuurgeschiedschrijving. Erica van Boven laat zien dat onder literatuurhistorici in de twintigste eeuw een zekere tendens bestond om vanuit het perspectief van 'Tachtig' naar verschillende zaken te kijken. Een kritische Pieter Verstraeten toetst de sleutelconcepten 'poëtica' en 'kritische praktijk' uit J.J. Oversteegens studie *Vorm of vent* (1969). Geert Buelens wijst op de geringe aandacht die er binnen de literaire geschiedschrijving is voor Nederlandse literatuur over de Eerste Wereldoorlog en geeft hiermee een voorzet voor verder onderzoek. Matthijs de Ridder analyseert het politieke streven van

Vlaamse schrijvers, en in het bijzonder Wies Moens, in de periode vlak na diezelfde oorlog. Sander Bax laat zien dat de dichters Rutger Kopland, H.C. ten Berge en Willem Jan Otten niet op adequate wijze kunnen worden voorzien van de etiketten 'vorm' of 'vent' en constateert dat het begrip van de poëzie uit de jaren zeventig door deze labels eerder wordt gehinderd dan vergroot. Aansluitend worden het proza van de jaren zeventig en het begrip *Revisor*-proza behandeld door Kevin de Coninck.

In het eerste deel van de bundeling staan verder bijdragen over: literatuur uit Nederland in het tijdschrift *Streven* in de jaren zeventig van de vorige eeuw (Joris Gerits), ontwikkelingen in de (verhalen over de) postmoderne roman in Vlaanderen en Nederland (Bart Vervaeck), de bruikbaarheid van het begrip 'ethiek' bij de bestudering van postmoderne poëzie (Odile Heynders), postmoderne poëzie in Vlaanderen (Patrick Peeters), postmoderne historische fictie (Jan Oosterholt) en het Nederlandse culturele beleid ten aanzien van de zogenaamde migrantenliteratuur (Urszula Topolska). Ten slotte ontkracht Lizet Duyvendak, in de laatste bijdrage van dit deel, enkele hardnekkige vooroordelen over 'Drentse leesvrouwen'.

In het tweede deel van *Achter de verhalen* is in elke bijdrage sprake van een bepaald werk, een oeuvre of de opkomst en/of ondergang van een auteur. De volgende onderwerpen passeren de revue: de populariteit en invloed van Karel van de Woestijne (Hans Vandevoorde), Guido Gezelle (Dietlinde Willockx), opkomst en ondergang van Alice Nahon (Manu van der Aa), *De Verlossing* van Willem Elsschot gelezen als antieklerikale roman rond 1900 (Koen Rymenants), religie in Bordewijks *Bint* en *Noorderlicht* (Ralf Grüttemeier), Albert Helman als geschiedschrijver (Michiel van Kempen), de ontvangst van *De tranen der acacia's* van Willem Frederik Hermans (Elly Kamp), gotiek in Frans Kellendonks *Letter en geest* (Agnes Andeweg), het paraproza van Gust Gils (Yves T'Sjoen i.s.m. Sofie Royeaerd), opkomst en ondergang van Jos Vandelloo (Kevin Absillis) en identiteit en verhaal in de eenentwintigste-eeuwse roman *De langverwachte* van Abdelkader Benali (Sjoerd-Jeroen Moenandar).

Het stuk dat Elke Brems namens de redactie ter inleiding schreef, geeft een helder overzicht van de gehele bundel en maakt duidelijk dat de samenstellers zich geen geringe taak hebben gesteld. Brems schrijft: 'Dit boek wil de stand opmaken van de literatuur en de literair-wetenschappelijke activiteit in de zoste-eeuwse neerlandistiek [...] en er meteen een nieuwe bijdrage aan leveren.' Die laatste ambitie is niet het groot-

ste probleem, want een nieuwe bijdrage is gauw geleverd, maar de eerste ambitie: 'de stand opmaken van de literatuur en de literair-wetenschappelijke activiteit in de 20ste-eeuw', is erg groot. Wat dat betreft was het symposium, afgaand op de beschrijving vooraf, een minder ambitieus project. Het organiserend comité vroeg: 'Geen theoretische uiteenzettingen maar aanzetten tot nieuwe verhalen. Bijdragen kunnen zowel betrekking hebben op individuele teksten als op oeuvres, genres, groepen en stromingen. Zij kunnen gaan over de rol van instituties, mediatoren en opiniemakers, over u, ons en onze voorgangers.' (o.a. online te vinden in het archief van www.neder-l.nl - sym: 0502.24) Blijkbaar is deze ambitie later gegroeid.

Als men de balans wil opmaken van een eeuw vol literair-wetenschappelijke activiteit dan vereist dat een systematische aanpak. *Achter de verhalen* is in hoofdzaak een verzameling tamelijk opzichzelfstaande bijdragen – weliswaar met een overkoepelend thema – en niet zozeer één consistent verhaal. De bundel is te fragmentarisch en te meestermig van karakter om te kunnen zijn wat de redactie graag zou willen dat hij is. Wat de bundel levert is een reeks stukken die pleiten voor andere accenten binnen bepaald onderzoek, stukken waarin de bruikbaarheid van begrippen wordt getoetst en nieuwe begrippen worden aangedragen, en bijdragen waarin bepaalde tendensen in de literatuurgeschiedschrijving van de twintigste eeuw worden gesignaleerd. Belangrijke vragen als: Hoe zijn onze 'verhalen' ontstaan? Wat is de houdbaarheid van bepaalde clichés? Zijn stereotyperingen en labels toereikend? Wat is onderbelicht gebleven en wat heeft onevenredig veel aandacht gekregen? komen daarin aan bod. Een uitputtend overzicht van een eeuw literair-wetenschappelijke praktijk is het evenwel niet.

De bijdragen in de bundel *Achter de verhalen* demonstreren dat de geschiedenis van de Nederlandstalige literatuur en de werkwijze van de bouwers aan die geschiedenis steeds moet worden 'herijkt'. Onze blik op de Nederlandse literatuur wordt gestuurd door de (gecanoniseerde) verhalen die erover in omloop zijn en het is zinvol om *achter* die verhalen te kijken en er zelf een bijdrage aan te leveren. Het zal voor niemand een verrassing zijn dat deze verhalen, zoals de redactie in de inleiding terecht opmerkt, nooit een adequate weergave van het verleden kunnen bieden. Zoiets is inherent aan elk vorm van geschiedschrijving. Het bedrijven van literatuurgeschiedschrijving is daarom werken aan een 'oneindig verhaal': er valt altijd nog wel wat te vertellen en daar valt dan ook weer van alles over te vertellen. De bundel maakt haar grootste be-

lofte niet waar, maar zegt wel: er is werk te doen, verhalen moeten worden uitgebreid, herschreven of voor het eerst verteld. Zo wordt een 'literatuurgeschiedenis' rijker en rijker.

Bram Oostveen

Kiene Brillenburg Wurth en Ann Rigney (red.), *Het leven van teksten. Een inleiding in de literatuurwetenschap.* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006. – 432 pp. ISBN 90 5356 877 8.

Het leven van teksten luidt de titel van een nieuw studieboek, dat ook wordt aangeduid als 'tekstboek' (p. 9), maar dit is een anglicisme met dezelfde betekenis. Kiene Brillenburg Wurth en Ann Rigney vormen de redactie en nemen in de verhouding vier staat tot vijf negen van de elf hoofdstukken voor hun rekening. Net als de auteurs van de resterende twee hoofdstukken, Els Andringa en Harald Hendrix, zijn zij verbonden aan de Universiteit van Utrecht.

De titel bevat een allusie op een uitspraak van Ferdinand de Saussure, die aan het begin van de twintigste eeuw voorstelde het leven van tekens in de samenleving te onderzoeken. Overeenkomstig de huidige oriëntatie van het literatuuronderzoek ligt in *Het leven van teksten* een zwaar accent op de context, wat ten koste gaat van een tekstgerichte aanpak. Ook in andere opzichten vertoont deze 'inleiding tot de literatuurwetenschap' (ondertitel) de sporen van zijn tijd. Zo bevat het boek een (uitstekend) hoofdstuk over empirische literatuurwetenschap, is de rol van de psycho-analyse uitgespeeld en wordt de poëzie geen apart hoofdstuk waardig gekeurd.

Het leven van teksten bestaat uit vier delen ('Ter oriëntatie', 'Teksten', 'Lezen' en 'Literatuur als cultureel medium'), die achtereenvolgens twee en drie keer drie hoofdstukken beslaan. In 'Ter oriëntatie' vormen de twee componenten van de samenstelling 'literatuurwetenschap' het uitgangspunt voor een disciplinaire en methodologische situering van dit vak, alsmede voor een verkenning van het studieobject.

Het medium 'tekst' krijgt aandacht in het eerste hoofdstuk van het deel 'Teksten'. Naar analogie van de tekenleer van De Saussure wordt uitgelegd hoe een tekst zijn betekenis ontleent aan de verschillen en overeenkomsten met andere teksten. Een volgend hoofdstuk gaat in op de verhouding tussen poëzie en andere media als film en fotografie. Dit gebeurt aan de hand van begrippen als 'ritme' en 'metafoor', die traditioneel bij de poëzietheorie worden behandeld, maar niet specifiek poëtisch zijn. Een beknopte